

Utvärdering av fyra historiska projekt, finansierade av Östersjöstiftelsen

De fyra projekten är:

Det fordistiska projektet i Östersjöområdet. Uppkomst, blomstring, kris.

Projektledare: Lars Ekdahl

Stat, territorium och nationalitet kring Östersjön 1650-1800

Projektledare: David Gaunt

Förmoderna kustmiljöer. Naturresurser, klimat och samhälle vid Östersjökusten före 1800, ett miljöhistoriskt projekt

Projektledare: Sven Lilja

Creating Communities, Citizens, Outcasts and Heroes: Mediated Identities around the Baltic Sea, ca 1850-2000

Projektledare: Tom Olsson

Projekten benämns i det följande med respektive ledares familjenamn. Jag kommer inte att redovisa varje projekts olika arbeten utan ger totalomdömen, med referenser till de bedömda arbetena i förekommande fall. Först följer en allmän karaktäristik av de fyra projekten tillsammans, därefter sker en utvärdering av vart och ett av projekten för sig och till sist redovisas en sammanfattande slutsats.

Allmänt

De fyra projekten har varit väl integrerade i de fyra respektive forskningsmiljöerna vid Södertörns högskola. De har bidragit till att vidmakthålla dessa miljöer. I flertalet fall har forskarna arbetat både inom respektive projekt och som lärare vid högskolan. Alla projekten har publicerat rapporter i form av monografier, antologier och artiklar. Formellt-kvantitativt måste de sägas ha uppfyllt rimliga krav på avkastning.

Projekten har haft olika karaktär och min utvärdering utgår från varje projekts specifika karaktär.

Ekdahl är ett typiskt *kontinuitetsprojekt* inom miljön "Arioso". Det är ämnesvalet som är den grundläggande kontinuiteten och det finns en gemensam begreppsanvändning; förutom det senmarxistiska popordet "fordism" är det begreppet 'hegemoni' i gramsciansk mening som fungerar som sammanhållande kitt, även i de verk där det senare inte explicit åberopas. Projektet är ett utmärkt exempel på medvetet ideologiskt inriktad forskning, där de enskilda

bidragen kan läsas som inlägg i den ideologiska och politiska debatten om förhållandet mellan reformister och revolutionärer inom den svenska arbetarrörelsen. Projektet kan betecknas som en svensk filial till paret Haugs marxistiska centrum i Berlin. Därmed är även sagt att projektet har internationell förankring; till detta kommer att ett delprojekt analyserar ett barnhem i Sovjetunionen/Ryssland.

Gaunt är ett genuint, empiriskt starkt förankrat historiskt projekt som under arbetets gång har tagit ny riktning: det är ett typiskt *organismprojekt*. Det har en internationell inriktning inte bara i valet av forskningsuppgifter utan även vad avser publicering på engelska (och andra, i forskarsamhället språk som är minst lika exotiska som svenska). De valda inriktningarna tar sig an stora frågor som står centralt i internationell forskning: folkmord, mångkulturella samhällen, den tidigmoderna staten som aktör och internationell handel. På grund av begränsade resurser kom projektet inte att få den bredd som avsågs: litteraturvetenskap och kyrkohistoria har bortfallit. Koncentrationen har varit på historia och idéhistoria, i båda fallen med konflikt- och toleransperspektiv.

Lilja är ett utpräglat *designprojekt* med komparation som grunddrag. Projektet är mångvetenskapligt och förenar på ett fruktbart sätt insikter som vinnas med metoder och begrepp från disciplinerna historia, arkeologi, natur- och kulturgeografi. Forskningsfrågorna är tydliga och projektet är väl avgränsat. Probleminriktningen gör projektet synnerligen nutidsrelevant, men inte i ideologisk utan i kunskapsbyggande mening. Projektet är ett gott exempel på hur aktuella samhällsproblem – förhållandet samhälle–naturmiljö, eller ”ekologiska” frågor – görs till utgångspunkt för historiska undersökningar.

Olsson kan karakteriseras som ett *komparativt begreppsprojekt*. Grunden för problemformuleringen i de olika delprojekten är begreppet ’identitet’. Det används i helt olika kontexter. De två (slutliga) projektdelarna hålls inte samman tematiskt, men de undersöker båda frågan om gränser och gränsdragningar som identitetsmarkörer individuellt och kollektivt. Ämnesvalen är internationella och publiceringsfrekvensen på engelska är mycket god.

Ekdahl

Det fordristiska systemet är en benämning på de kapitalistiska och socialistiska samhällena mellan 1945 och 1975 som projektet hämtar från en nutida variant av den marxistiska teori

som utvecklades i Sovjetunionen och som idag ”har sitt organisatoriska centrum i *Berliner Institut für kritische Theorie (InkriT)*” (*Självutvärdering*, s. 3). Det är fråga om att använda den klassiska marxistiska historiematerialismen i förening med lika klassisk kommunistisk politisk konspirationsteori vid undersökningen av det kalla krigets två motsatta läger. Projektet präglas av att det marxistiska projektet misslyckades som samhällsexperiment i Europa efter 1945 och till sist imploderade 1989-1991 på samma gång som Västeuropa och USA utvecklade välfärdssamhällen. I självutvärderingen sammanfattas detta: ”Hur kan man förklara det ena systemets förmåga till självtransformering och det andras oförmåga?” (s. 8). Denna retoriska fråga är i själva verket besvarad i själva projektutformningen dels genom en upprepad hänvisning till den marxistiske, kommunistiske historikern Eric Hobsbawms (metafysiska eller hegelianska) tes att hotet från den socialistiska modellen i Sovjetunionen – ”den östliga skuggan” (s.12) – skrämde de hegemoniska kapitalägarna i Väst till sociala eftergifter, dels med hänvisning till den likaledes av Hobsbawm lanserade samt av W.F. Haug vid *InkriT* vidareutvecklade tesen att lockelsen från ”konsumismens spöke” i Väst fick regimerna i Öst att imitera ”den fordistisk-tayloristiska arbets- och produktionsordningen” (s.8). Sammanfattningsvis kan projektets teoretiska ram beskrivas som historiematerialism i förening med Gramscis hegemonibegrepp, tolkat som en konspirationsteori, inom ramen för hegeliansk dialektisk materialism. Operationaliseringen av teorin, det vill säga projektets utformning, beskrivs sålunda:

Projektet omfattar fyra delstudier: Werner Schmidts om förändringar av den internationella politisk-hegemonin under andra världskriget och i det kalla krigets skugga; Lars Ekdahls om politisk demokrati under fordismen; Kjell Östbergs om sociala rörelser och civilt samhälle; Håkan Blomqvists om det sovjetryska välfärdssamhället utifrån en näranalys av utvecklingen i staden Taganrog i Sydryssland (*Projektbeskrivning*)

Den ambitiösa universella teorin förenas med olika analysmetoder. En viktig del av källmaterialet är intervjuer, utförda antingen med centralt placerade politiska aktörer (C-H Hermansson, Rudolf Meidner) eller individer med specifika funktioner (personal vid barnhemmet i Taganrog). Metoden kallas i projektet ”oral history”. Poängen är att forskaren bygger analysen på aktörernas egna utsagor och perspektiv och blir aktörernas – ibland kritisiserande! – språkrör. Detta hör nära samman med att projektet i stor utsträckning (Schmidt om Hermansson, Ekdahl om Meidner) producerat politiska biografier om vid forskningstillfället levande objekt.

Projektet redovisar mycket god produktivitet i kvantitativ mening. Som bedömningsgrund har insänts en rad artiklar samt två monografier/biografier, Ekdahls om Meidner (vol. 2) och Schmidts om Hermansson. Artiklarna är av mycket blandad karaktär, från polemiska inlägg i

(företrädesvis) den kommunistiska pressen till bidrag i vetenskapliga antologier och tidskrifter. Publiceringen har varit huvudsakligen på svenska. Schmidt har även publicerat sig på tyska, bland annat med en text av stort antikvariskt värde betitlad ”Kalter Krieg”. Den kunde ha varit en översättning av en rysk standardtext från sovjettiden men är säkerligen verkligen författad av Schmidt. Den ingår i ett marxistiskt uppslagsverk från *InkriT*.

I projektredovisningen framhålls två ting: dels att det varit fråga om att vidmakthålla en bred, marxistisk forskningsmiljö, dels att projektdeltagarna inte varit helfinansierade av Östersjöstiftelsen utan också har verkat som handledare och lärare. I anslutning till projektet har flera doktorsavhandlingar producerats, bland annat projektmedlemmen Blomqvists. Detta verk ingår inte i projektet. Blomqvists bidrag till projektet är litet: flera olika texter om ett barnhem i Taganrog. Detta bidrag är dock viktigt eftersom det är den enda delen av projektet som verkligen belyser tesen om fordismen som gemensam för samhällena i Öst och Väst: att Taganrog inte ligger vid Östersjön utan Svarta havet förtar inte betydelsen av den komparativa aspekten. Det förtjänar att framhållas att detta delprojekt är sprunget ur ett personligt humanitärt engagemang i ryska barnhemsbarn från författarens sida. De i och för sig kortfattade texternas analyser är goda exempel på förmåga att förmedla hur människor upplevde den ”implosion” som är en av projektets empiriska utgångspunkter.

Projektet har uppfyllt de vetenskapliga målsättningarna. Det har befast en renodlad marxistisk forskningsmiljö med ideologiska kommunistiska förtecken vid Södertörns högskola. Det har därför vetenskapshistoriskt värde som ett representativt exempel på kommunistisk historieskrivning med akademiska förtecken i Sverige.

Gaunt

Projektet är empiriskt-komparativt orienterat inom vad som i historievetenskapen benämns den tidigmoderna perioden. Det rör tre stater vid Östersjön, Sverige, Brandenburg-Preussen och Polen-Litauen, men den teoretiska utgångspunkten, statsbyggnad i mångetniska samhällen under modernisering tillämpas även på ett fall i modern historia vid Svarta havet: Osmanska riket i dess slutskede (folkmordet på armenier och andra kristna kategorier under första världskriget). Denna geografiska utvidgning är förenlig med projektets teoretiska grundvalar. Den komparativa ansatsen koncentrerar sig på skillnader såväl som likheter i respektive lands statsbyggnadsprocess. Projektet har mycket stor spännvidd, från analys av det maritimt orienterade Sverige, med Storbritannien och Nederländerna inom analysramen, till militärstaten Preussen och Polen-Litauen med sin stora judiska befolkning.

Med minoritetspolitik som en central utgångspunkt för de historiska analyserna belyser Gaunts olika studier i projektet vägar från tolerans till folkmord. Författaren demonstrerar poängen i att tolerans gäller det som en aktör inte gillar och att detta gäller samhällen med ojämn maktfördelning mellan olika etniska (konfessionellt definierade) kategorier. På motsvarande sätt visar Müller i sina studier att neutralitetspolitik inom området internationell handel under krig (1700-och 1800-talet) inte behöver ha något med humanitet att göra. Eriksonas har analyserat förhållandet mellan etnicitet och statsbyggnad. Den fjärde tilltänkta projektmedlemmen, Ekedahl, har inte finansierats inom projektet.

Projektet är utpräglat internationalistiskt inte bara vad gäller språket – det mesta är publicerat på engelska – utan även vad gäller forskningsfrågorna, som är aktuella i dagens forskningsfront rörande etnicitet, tolerans och konflikt i statsbyggnadsprocesser, respektive neutralitet och sekularisering som parametrar i internationell politik. Ett enskilt verk står fram som ett mycket väsentligt bidrag till den internationella forskningen om folkmordet i det osmanska riket, Gaunts monografi *Massacres, Resistance and Protectors* (2006). Det är ett empiriskt, på ett mångsidigt källmaterial på i sammanhanget relevanta språk, väl underbyggt verk och något av ett pionjärverk inom området: ett gediget arbete i den absoluta forskningsfronten (”spetsforskning” för att låna ett honnörsord från positivistisk naturvetenskap). Till den internationella forskningsfronten hör även den av Gaunt tillsammans med två forskare från Uppsala universitet redigerade antologin om det andra paradigmatiska folkmordet i europeisk 1900-talshistoria, förintelsen: *Collaboration and Resistance during the Holocaust* (2004). Med Gaunts insatser – som inbegriper flera internationellt publicerade uppsatser i antologier – har tyngdpunkten i projektet förskjutits framåt i tiden. Som ovan påpekats är detta ingen brist, eftersom dessa arbeten rör sig inom de allmänna frågeställningarnas ram. Det förtjänar att påpekas att ett uppenbart personligt engagemang att analysera folkmordshistorien ur offerkategorins perspektiv har bidragit till att projektet har fått denna inriktning.

Specifikt har projektet producerat tre antologier och två antologier – en tredje var under utgivning vid redovisningstidpunkten – förutom enskilda uppsatser i andras publikationer. I anslutning till projektet har fem doktorsavhandlingar producerats, dock utan att ingå i det. Detta har betydelse för frågan om och i så fall hur projektet har utvecklat forskningsmiljön vid Södertörns högskola. Resultatet kan besvaras med att det i huvudsakligen är Gaunt som är denna forskningsmiljö tillsammans med de projektnära doktorander som fortsatt att verka vid SH.

Projektet har uppfyllt de vetenskapliga målsättningarna. Det har bidragit till att ge historieämnet vid Södertörns högskola en östersjöanknuten internationell profil när det gäller tidigmodern historia, samtidigt som det har skett en anknytning till ett av de centrala temata i samtidshistorisk forskning: etniska konflikter och folkmord.

Lilja

Projektet är både kronologiskt och topografiskt mycket stort. Det kännetecknas av en väl definierad och konsekvent ifylld teoretisk ram. Det är mångvetenskapligt. Problemkomplexet naturresurser – klimat – samhälle belyses därigenom på ett mångfasetterat sätt. Det är ytterst relevant som Östersjöprojekt eftersom det koncentreras på den miljöhistoriska utvecklingen på både västra och östra sidan av Östersjön. Det är, projektdesignen likmätigt, inte geografiskt täckande över Östersjöområdet utan koncentrerat till Västerbottens kust och Österbotten samt, framför allt, Stockholms södra skärgård och intilliggande kust och motsvarande områden i Estland; där undersöks inte någon skärgård men väl Dagö och Ösel. De många lokalstudierna ger sammantagna en god bild av förändringsprocesserna inom agrarsamhället, fiskekulturen och gruvnäringen. Det finns en kombination av ett strukturellt och ett aktörsinriktat perspektiv. Strukturen är naturförhållanden (inte minst landhöjningsprocessen) och ekonomiska, sociala och politiska maktrelationer, aktörsinriktningen består i analys av individers och grupperas målinriktade handlingar för att anpassa sig till rådande strukturella villkor respektive åstadkomma förändringar ("inre anpassnings- och förändringsstrategier".)

Projektet är väl förankrat i aktuell konceptualisering av miljöproblematiken i internationell forskning: begreppen 'ekologisk bärkraft', 'ekologisk balans' och 'ekologiska fotavtryck' används som instrument för analyser som medvetet rör sig mellan Scylla och Charybdis i forskningen om förhållandet natur – samhälle, det vill säga det som schematiskt kan betecknas som polerna determinism – voluntarism. Det långa tidsperspektivet medför att det går att analysera samhällsligt minne och glömska. Särskilt tydligt gäller detta upprepade projekt inom gruvområdet. De rådande hegemonistiska ideologiska föreställningarnas betydelse belyses också inom projektet, det vill säga det som kännetecknade det svenska ståndssamhället respektive merkantilismen och vad detta betydde för förhållandet natur – samhälle.

Projektet har avsatt fyra rapporter i form av antologier samt ett antal artiklar. Rapporterna är på svenska och fem av 15 rapporterade artiklar på engelska. Projektets arbete är väl förankrat i samtida internationell forskning rörande problemkomplexet "ekologi" inom arkeologi, historia och samhällsvetenskap men dess avtryck internationellt blir av språkliga

skäl begränsat. Projektets resultat kommer att i första hand bli användbara som ”input” i den akademiska undervisningen vid Södertörn (och andra svenskspråkiga högre läroanstalter). Den senare aspekten framhålls för övrigt särskilt i projektets slutredovisning. Projektet kan således betecknas som fruktbart för ”undervisningsmiljön” vid SH.

Projektet har uppfyllt de vetenskapliga målsättningarna. En annan viktig förtjänst är emellertid att de vetenskapliga rapporterna är skrivna på ett lättillgängligt språk och behandlar ett område av stor relevans för dagens högre utbildning. Projektet bör därför kunna ha stor positiv inverkan inom både grundutbildningen och forskarutbildningen i miljöhistoria, ett till sin natur flervetenskapligt ämne. Det bör noteras att den samverkan mellan historia (inklusive arkeologi) och geografi (natur- och kultur-d:o) som denna disciplin, miljöhistoria, ger prov på, bör kunna stimulera den fortsatta utvecklingen av historia som samhällsvetenskap.

Olsson

Projektet har i huvudsak genomförts av Tom Olsson och Madeleine Hurd, båda historiker. Den tredje projektdeltagaren, litteraturvetaren Joanna Bankiers insats har på grund av finansieringsbrist varit begränsad. En del av hennes arbete har publicerats på polska och är relevant för enbart den polskspråkiga forskningsgemenskapen. Detta har medfört att inriktningen huvudsakligen har varit på Sverige, Tyskland och den före detta preussiska delen av Polen, med publicering även på engelska, och inte på det judiska bosättningsområdet i Ryssland. Den angivna fokuseringen på identitet och med ett tydligt genusperspektiv har fullföljts. Projektet är inte komparativt till sin uppläggningsform utan har formen av parallella undersökningar. Detta påpekas i projektets egen utvärdering. Där sker det emellertid i formen av ett påstående om förhållandet mellan Bankiers delprojekt å ena sidan och Hurds och Olssons å andra sidan. Förhållandet är emellertid att Bankiers delprojekt är en liten del och att Hurds och Olssons projekt inte är komparativt upplagda. Detta uttrycks i egenvärderingen med att de två arbetat med ”skilda material och konkreta frågeställningar”.

Det är här fråga om forskare med teoretiskt befryndade intressen men med inriktning på helt olika empiriska historiska fall. Det som förenar är fokuseringen på både symboliska, kulturella gränsdragningar och markörer, och konsekvenserna av politiska gränsdragningar i geografien. I det förra fallet är det status/klass och genus (Olsson), i det senare fallet är det etnicitet (nationalitet), klass och genus (Hurd). Det är av betydelse för en positiv bedömning av detta parallellt utformade projekt att det har resulterat i en mera samlad ansats av Olsson och Hurd tillsammans för framtiden: *Enchanted Identities: Symbols, Rituals and Feelings around the Baltic Sea*. Man kan således säga att de begreppsmässigt väldefinierade och

empiriskt baserade studierna av Danzig (Gdansk) 1918 i kraftfältet etnicitet, klass och genus, allt behandlat intersektionellt på ett självfallet sätt (Hurd) respektive av konstruktionen av hjältar i media, med exempel från helt olika kontexter, England på 1800-talet och Sverige före och långt efter andra världskriget (Olsson) har lett till en symbios av en kollektivistisk (Hurd) och individualistisk (Olsson) ansats i definitionen av forskningsobjekt som en medveten kombination av båda aspekterna; väl att märka inte inom projektet men som en följd av det.

Östersjöanknytningen har i Olssons fall främst gällt Sverige, utan särskild Östersjödimension medan Hurds koncentration på det polsk-tyska komplexet i Danzig/Gdansk givetvis sett från Sverige verkligen är ett ”Östersjöperspektiv”.

Projektet redovisar två specifika antologier, en samförfattad artikel av Olsson och Hurd, samt ett antal artiklar av Hurd (inklusive en recension av en avhandling som jämför folkhemmet med nazismens Volksgemeinschaft) och Olsson samt fyra populärt hållna små artiklar av Bankier, varav en på polska (fem sidor om Hannah Arendt); de andra tre är en understreckare i Svenska Dagbladet (en sida om Hannah Arendt), en populärt hållen recension av ett verk av Edward Said samt en självbiografisk tillbakablick på Bankiers studietid i USA. I utvärderingen meddelas att ”vid projektets avslutning förelåg kapitel till en kommande bok i manus och utkast” av Bankier.

Det framgår av redovisningen inte i vilken utsträckning projektet har vidmakthållit eller skapat en särskild historie- och litteraturvetenskaplig forskningsmiljö vid Södertörns högskola.

Projektet har redovisat att det till två tredjedelar har uppfyllt de vetenskapliga målsättningarna. Det gäller Hurd och Olsson. Bankiers del var inte färdigställd vid redovisningstidpunkten. Det måste påpekas att det inte har varit fråga om ett väl sammanhållet projekt men att Hurd och Olsson uppenbarligen har inspirerat varandra genom samarbetet kring sina parallella forskningsföretag. Projektet måste i detta avseende betraktas som fruktbarande.

Sammanfattande slutsatser

Samtliga fyra projekt har genomförts på ett tillfredsställande sätt. Avvikelserna från ursprungliga projektplaner är rimliga och motiverade av antingen total resurstillgång eller inverkan från återkopplingsmekanismer under själva forskningsprocessen. Projekten Gaunt och Lilja har varit särskilt framgångsrika. Gaunts projekt har gett tungt vägande bidrag till den internationella historiska forskningsfronten om etniska konflikter mellan polerna tolerans och folkmord. Liljas projekt har gett en mångvetenskaplig, empiriskt solid analys av förhållandet

samhälle – natur i valda delar av Östersjöområdet. Särskilt projektet Liljas men även projektet Gaunts publikationer har stor relevans när det gäller historisk forskning och undervisning som anknyter till aktuella samhällsfrågor. Till det senare projektets fördel talar publicering på engelska: detta gör att relevansen inte begränsas till det svenska språkområdet.

Projekten Ekdahl och Olsson är väl genomförda men inte lika tungt vägande som bidrag till svensk historisk forskning som de andra två. Projektet Olsson har emellertid avkastat goda produkter givet sina begränsade materiella resurser och projektet Ekdahl har gett intressanta resultat, men företrädesvis publicerat på svenska och inom ramen för en tolkningsram som gör resultaten mindre intressanta i egenskapen ”ny empirisk kunskap” och mera intressanta som exempel på nutida kommunistisk historiematerialistisk historieuppfattning tillämpad på svensk historia; Blomqvists bidrag inom projektet har härvidlag begränsad relevans när det gäller svensk historia, men det ska påpekas att Blomqvist vid sidan om undersökningen av barnhemmet i Taganrog vid Svarta havet färdigställde en avhandling i historia om svenska socialister med starkt biografiska inslag, en avhandling som i ett helhetsperspektiv kan ses som en parallell till Ekdahls och Schmidts i projektet producerade biografier. Sammantaget vittnar detta om att projektet har underhållit en väl sammanhållen och produktiv forskningsmiljö.

Kristian Gerner

PROFESSOR HARALD RUNBLOM
UPPSALA. MAJ 2009.

Till
Östersjöstiftelsen

Ombedd att yttra mig över fyra projekt får jag avge följande rapport.

Rapport. Granskning av fyra forskningsprojekt vid Södertörns högskola som beviljats medel av Östersjöstiftelsen.

Följande fyra projekt granskas:

Det fordristiska projektet i Östersjöområdet. Uppkomst, blomstring, kris.

Projektledare: **Lars Ekdahl**

Stat, territorium och nationalitet kring Östersjön 1650-1800

Projektledare: **David Gaunt**

Förmoderna kustmiljöer. Naturresurser, klimat och samhälle vid Östersjökusten före 1800, ett miljöhistoriskt projekt

Projektledare: **Sven Lilja**

Creating Communities, Citizens, Outcasts and Heroes: Mediated Identities around the Baltic Sea, ca 1850-2000

Projektledare: **Tom Olsson**

GRANSKNINGENS UPPLÄGGNING.

Vid min kombinerat beskrivande och analyserande redovisning av granskningen har jag tagit fasta på en rad aspekter. Den följande listan har däremot inte fått bestämma dispositionen av min rapport. Jag har framför allt tagit sikte på följande:

1. Medelsanvändningen. Hur mycket pengar har sökts och hur mycket har beviljats?
2. Har forskningen följt de från början utstakade vägarna? Vilka eventuella avvikelser har gjorts och vad har motiverat dessa?
3. De vetenskapliga resultaten.
4. Östersjöorientering.
5. Projektets effekter på den interna miljön inom Södertörns högskola: vetenskapligt, pedagogiskt.
6. Avrapporteringen. I vilken utsträckning har man rapporterat till vetenskapliga fora (inhemska respektive utländska vetenskapliga konferenser). Har projekten sökt rimligan publiceringsformer? På vilka språk har man rapporterat? Till vilka avnämargrupper har man syftat och har man nått ut till dessa grupper?
7. Samarbetet inom gruppen.
8. Har de ursprungliga målen uppnåtts?.

DE ENSKILDA PROJEKTEN.

1. **Det fordristiska projektet i Östersjöområdet. Uppkomst, blomstring, kris.**

Projektledare: **Lars Ekdahl**

Detta projekt går tillbaka till en ansökan som inkom till Östersjöstiftelsen i mars 2004 med rubriken ”Det fordistiska projektet i Östersjöområdet. Uppkomst, blomstring, kris”. Dåvarande docenten Lars Ekdahl och fyra medsökande (Kjell Östberg, fil. dr Werner Schmidt, doktoranden Håkan Blomqvist och professor Karl Molin) äskade 6.165.000 kronor för en treårsperiod.¹ Internt har projektet gått under benämningen Arioso 2 och varit en fortsättning på Arioso 1 (som genomfördes 1997-2000). Här gäller det alltså en vetenskaplig miljö och en relativt sammansvetsad forskargrupp som etablerat sig på Södertörns högskola. Den bärande idén för projektet har varit att utifrån vissa bestämda teoretiska perspektiv komparativt studera välfärdsstaten i Östersjöområdet under en period av blomstring och tilltagande systemkris. Den undersökta tidsperioden har varit 1945-1980.

Forskargruppen under Ekdahls ledning har arbetat utifrån teorier om den västerländska samhällsutvecklingen med tydlig inspiration från den brittiske historikern Erik Hobsbawm, som i marxistisk tradition författat en stor syntes om utvecklingen från 1789 till slutet av 1900-talet. Projektgruppen hänvisar explicit till Hobsbawms s.k. triptyk över det korta 1900-talet (1914-1991). Under triptykens andra skede (1945-1975) utvecklades i västvärlden välfärdsstater med gemensamma men också varierande drag, Under det tredje skedet (från 1975) uppträdde krissymptom. Hobsbawm observerade särskilt relationen mellan den industriella kapitalismen och arbetarrörelsens organisation och agerande, och han betonade förekomsten av en systemkonkurrens under kalla kriget mellan öststatssocialismen å ena sidan och den kapitalistiska världsomspännande ekonomi som leddes av de stora staterna bland de västliga demokratierna å den andra sidan. Terminologi och annat tankegodis har projektet även hämtat från den italienske filosofen och marxistiske teoretikern Antonio Gramsci.

För gruppen Ekdahl är termen fordism centralt. Samhällsutvecklingen (i väst) under den s.k. fordismen har styrts av en kärna av industrikapitalistiska grupper. Man talar om ett ”boergerligt-proletärt industriblock”. Genom inflytande och påverkan sker en förtätning i ett ”hegemonialt projekt”, och inom det västliga borgerligt-kapitalistiska systemet finns inneboende krafter som gradvis anpassar och justerar systemet. I motsats till detta finns det östsocialistiska systemet, där vissa försök att bryta den centrala styrningen gjordes (Tjeckoslovaken 1968, Gorbatsjovs reformpolitik). Projektets både teoretiska och empiriska kunskapsstillskott härrör från studier som jämför utvecklingen i väst och öst (i första hand i Östersjöområdet). Forskningen har genomförts i ett internationellt samarbete, där Institutet für kritische Theorie (InkriT) i Berlin varit centralt. En sammanhållande länk i detta samarbete är Werner Schmidt, sedan 2002 är fellow vid detta InkriT.

Projektet har avkastat en rad publikationer samt teoretiska och empiriska resultat. Framför allt fäster jag mig vid två mycket genomarbetade skrifter som ger stora perspektiv på svensk arbetarrörelse och på debatten om den svenska välfärdsstatens utformning. Det gäller Werner Schmidts *C-H Hermansson. En*

¹ Det finns eventuellt en felräkning i summeringen av det äskade beloppet för första året. – Möjligen som en effekt av att tilldelningen blev något lägre än det äskade beloppet, lämnade Molin projektet tidigt och uppbar aldrig någon lön.

politisk biografi (2005, 610 s.) och Lennart Ekdahls *Mot en tredje väg. en biografi över Rudolf Meidner. II. Facklig expert och demokratisk socialist* (2005, 341 s., den första delen utkom 2001). Dessa två värdefulla böcker, som väl rimligen till stor del arbetats fram före den egentliga projektiden, placerar två av den svenska arbetarrörelsen främsta ideologer i en internationell kontext. De nämnda böckerna samt en lång rad andra artiklar och manuskript av varierande längd visar att Ekdahls projekt varit produktivt. Några kortare bidrag ger en perspektiv på den svenska välfärdsmodellens överdrivna särart. Vidare kan nämnas Håkan Blomqvists (till större delen i manus föreliggande) studie över det ryska barnhemmet nr 7 i Taganrog, Ryssland. För en utomstående kan det ibland vara svårt att förstå de organiska sambanden mellan alla inlevererade bidrag. Det är därför förnämligt att projektet aviserat en sammanfattande volym, planerad att utkomma 2009, där de vetenskapliga resultaten perspektiveras.

Kanske marginellt inom projektet men av ett värde i sig är den lärobokstext som bifogats i manus, *Sovjet—myt, verklighet, ideal. Aspekter på Sovjetunionens historia* (förf. Håkan Blomqvist Helene Carlbäck, cirka 160 s.). Detta leder över till frågan om projektets effekter på den vetenskapliga och pedagogiska miljön vid Södertörns högskola. Dessa synes betydande. Ekdahls och Schmidts böcker om Meidner respektive Hermansson reflekterar en förnyelse av biografien som vetenskapligt medium och som kan skönjas även inom andra discipliner (vetenskapshistoria, genusforskning). Det är uppenbart att projektet genom seminarier och i andra former bidragit till en debatt om den vetenskapliga biografins möjligheter och betydelse. Likaså måste man i sammanhanget påpeka de värdefulla bidragen till vad som (kanske något oegentligt) betecknas som "oral history". Metodiskt och dokumentärt har projektet bidragit till att utveckla formerna och innehållet i de s.k. vittnesseminarierna vid Södertörns högskola. Det är också helt klart att projektet haft tydliga och positiva återverkningar på både grundutbildningen och forskarutbildningen vid Södertörn.

I sin mycket läsbara självvärdering har forskargruppen aktualiserat frågan om långlivade projekts betydelse för den vetenskapliga miljön. Det är för mig helt uppenbart att Ekdahls projekt avkastat resultat och haft betydelse långt utöver vad som kan utläsas av en lista över publicerade böcker och artiklar. Projektet har genom sin Östersjöanknytning, sin internationella orientering i övrigt och genom sina vetenskapliga resultat och pedagogiska kringeffekter givit väsentliga bidrag, lokalt och i ett större sammanhang.

2. Stat, territorium och nationalitet kring Östersjön 1650-1800

Projektledare: **David Gaunt**

I ansökan till Östersjöstiftelsen (diarieförd 2004-03-11) begärde professor David Gaunt sammanlagt 5.509.000 kronor under en period av tre år för att genomföra projektet ”Stat, territorium och nationalitet kring Östersjön 1650-1800.

Statsbyggande och nationell identitet i Sverige, Polen-Litauen och Brandenburg-Preussen”. Vid sidan av Gaunt fanns tre medsökande i projektet: Leos Müller, Nils Ekedahl och Linas Eriksonas, vilka liksom Gaunt, var anställda som forskare/lärare vid Södertörns högskola. (Eriksonas betecknas i ansökan dock som gästforskare.)

Det är viktigt att något utförligt referera själva ansökans syften och formuleringar eftersom projektet i sitt genomförande sprängt de kronologiska och geografiska ramar som angivits från början. Ansökan, såsom den var formulerad 2004, tog sin utgångspunkt i en kritisk attityd till vissa modernhistoriska forskare som sägs ha framfört delvis missvisande förklaringar, när det gäller att preciseringen av de grunder på vilka stater med långa historiska traditioner legitimerat sin existens och sitt agerande i internationella sammanhang. Den moderna forskningen sägs i ansökan vara fast i ett 1800-talsparadigm som retrospektivt projicerar och överdriver etnicitet som en statslegitimerande faktor. Gaunt och hans medsökande ville därför, enligt ansökan, ta fasta på och analysera med vilket statsrättsligt tänkande och med vilken argumentation förmoderna staters legitimitet uppbyggdes. Hur legitimerade staten sin position i konfrontation med andra stater (diplomati, handel, krig)? Religionens roll skulle studeras i detta sammanhang. Med tanke på att många stater var konglomeratstater—ansökan använder förvisso inte denna term—med territorier som innehöll grupper med olika språk och religioner och som statsrättsligt hade olika former av bindning till statsledningen syftar projektet till att undersöka toleransen mellan dessa grupper. Frågan ställs också hur relationer mellan dessa grupper påverkat staternas existens.

Projektet åsyftade från början en komparativ ansats med inriktning på tre mycket olika statsbildningar, Sverige, Brandenburg-Preussen och Polen-Litauen. Sverige transformades under 1700-talet från regional stormakt till småstat, medan Brandenburg-Preussen växte till en ny stormakt och Polen-Litauen successivt försvann som statsbildning och blev en ”statslös nation”. (Polen försvann genom det senare 1700-talets delningar från kartan och Litauen och Polen dök upp som nya statsbildningar vid första världskriget slut men då i helt nya skepnader och med andra grunder för krav på legitimitet.) Ansökan markerade särskiljande drag som pekade hän mot en fruktbar komparation: skillnader när det gäller statens roll till religionen samt skillnader när det gällde statsskick och grad av centralisering.

Projektansökan 2004 var mycket kort: problemformuleringar, upplägg och projektets design presenteras på tre sidor. Den vetenskapliga argumenteringen och motiveringen för projektets relevans var emellertid glasklar och skickligt formulerad. Designen vilade på komparation och på tvärvetenskaplighet utifrån projektdeltagarnas skilda disciplinära bakgrunder (historia, idéhistoria litteraturvetenskap/kyrkohistoria). Östersjöanknytningen är som synes mycket stark. Det kan tilläggas, att Gaunt var vid tidpunkten för ansökans formulering professor i historia och planeringschef för BEEGS med ett ”geografiskt ansvarsområde” som

sträckte sig längre än vad som i gängse språkbruk förknippas med Östersjön och dess dräneringsområde.

Ser man sedan till den vetenskapliga rapporteringen kring projektet kan man först notera klara avvikelser—eller med en mer tolerant syn—utvidgningar från projektplanen. Även personellt kan noteras förändringar, och jag utgår här ifrån Gaunts slutliga avrapportering och ifrån de böcker och uppsatser från projektet som stått till mitt förfogande vid bedömningen. Ekedahl försvann ut ur projektet (av oredovisad anledning, så vitt jag förstår p.g.a. av bristande medelstildelning) och därvid förlorades i viss mån den litteraturvetenskapliga och kyrkohistoriska infallsvinkeln. I övrigt kan då konstateras, att Müller har rapporterat en lång rad uppsatser som behandlar svensk handel, diplomati, konsulatsväsen samt neutralitetspolitik under en period med tyngdpunkt på 1700-talet och början av 1800-talet. Såvitt jag kan finna är hans bidrag av hög kvalitet. Inte minst ger han intressanta belysningar av samband mellan neutralitetspolitik och handel under en formativ period när det gäller skandinavisk skeppsfart på världshaven (exempelvis handel på borte Asien och den väpnade neutraliteten under 1780-talet). Han har också utforskat Skottlands roll för svensk handel och skottarnas roll som invandrare i Sverige, i första hand vad gäller deras mer kommersiella aktiviteter. Han gör mycket givande jämförelser mellan Danmark och Sverige i dessa avseenden. Både vad avser kvantitet och kvalitet när det gäller de enskilda forskningsbidragen har Müller bidragit rejält till projektresultaten. Däremot tycker jag inte att Müller i flertalet vetenskapliga särskilt mycket fokuserar emot projektets grundläggande frågeställningar. Det skall dock tilläggas att den av projektet organiserade konferensen ”Statehood before and beyond ethnicity” och den därpå följande konferensrapporten (*Statehood before and beyond ethnicity*, 1600-2000, Brussels: Peter Lang 2005, enligt uppgift slutsåld från förlaget) belyser projektets kärnfrågor.

Jag anser att projektets största framgångar och mycket viktiga bidrag faktiskt är knutet till David Gaunts egen vetenskapliga produktion under tidsperioden från 2004 och framåt, och mycket av hans verksamhet har skett i en mycket dynamisk forskarmiljö som har involverat en lång rad medarbetare från Södertörns högskola och från andra universitet och högskolor i Sverige och andra länder. Jag kommenterar först enskildheter och försöker därefter samla mig till ett sammanfattande omdöme. Först bör nämnas, att Gaunt tog initiativ till en viktig konferens som hölls redan år 2002 med titeln ”Focus: Riechskommissariat Ostland—Collaboration and Resistance during the Holocaust”. Denna konferens arrangerades tillsammans med en forskargrupp vid Uppsala universitet (Programmet för studier kring Förintelsen och folkmord). Forskare inte minst från de baltiska länderna rekryterades, och bland konferensens många förtjänster var att den vidgade svenska och tyska kontaktnät till unga forskare i Baltikum och Belarus som hade mycket viktiga bidrag. Bearbetningen av konferensens resultat pågick till 2004, när boken *Collaboration and resistance during the Holocaust* publicerades. Jag kan här yttra mig som observatör, eftersom jag redan då uppskattade Gaunts initiativ och hans drivande roll före och under hela konferensen, såväl vetenskapligt som organisatoriskt.

Såvitt jag kan förstå har Gaunt i sina kontakter med och resor i Östersjövärlden under en lång följd av år ställt sig frågan hur samhällen med en relativt sett hyggliga

sammanlevnadsformer och någorlunda hög tolerans mellan etniska och religiösa grupper utvecklats till repressiva system, där t.o.m. folkmord förekommit. Detta har, med en successiv förskjutning från utgångsfrågeställningarna, blivit det rubricerade projektets kärnfrågeställning. Det är därför inte svårt att intellektuellt motivera att de jämförelser som från början skulle belysa Sverige, Brandenburg—Preussen och Polen—Litauen i första hand har kommit att gälla den sistnämnda statsbildningen och det Ottomanska riket. Härtill anknyter Gaunts bokmanus *Religious and ethnic minorities in the Polish-Lithuanian Commonwealth and the Ottoman Empire 1500-1800* ("ongoing version" 137 s.) samt en lång rad andra artiklar om etnisk och religiös tolerans i Ottomanska imperiet, om våld mot judar i Östeuropa m.m.

Som det förnämsta bidraget i detta sammanhang uppfattar jag David Gaunts bok *Massacres, Resistance, Protectors: Muslim-Christian Relations in Eastern Anatolia during World War I* (Gorgias Press, Piscataway, N.J., 2006, 535 s.). Denna volym har sitt upphov i en försök att samla dokumentation kring vad som hände vissa kristna grupper i norra Mesopotamien och nordvästra Iran under första världskriget. Detta har lett över till omfattande studier. I den föreliggande volymen (som både inkluderar analys och dokumentation) belyses sålunda bakgrunden och förhistorien till de omfattande etniska rensningar och folkmordsliknande aktioner som vid sidan av armenierna drabbade kristna grupper (assyrier, kaldéer, och syrianer). I historieskrivningen och i internationella media har behandlingen av dessa minoriteter länge kommit lite i skymundan, medan mycket medial och politisk debatt kommit att gälla armenierna. Såvitt jag kan bedöma har Gaunt här levererat ett banbrytande arbete av högsta internationella klass. Det bör tilläggas, att hans studie bygger på stora lokala materialsamlingar, som tagit lång tid att lokalisera och att bearbeta.

Förvisso med avvikelser från den ursprungliga projektplanen har Gaunts projekt avkastat mycket viktiga resultat och nått internationell uppmärksamhet (genom publiceringar och medverkan vid konferenser). Gaunt har bidragit till att forskarmiljön och undervisningen vid Södertörns högskola fått en sund internationella orientering, och inte minst har forskningsresultaten haft hög relevans för några av de minoriteter som varit föremål för studierna.

3. Förmoderna kustmiljöer. Naturresurser, klimat och samhälle vid Östersjökusten före 1800, ett miljöhistoriskt projekt. Projektledare: Sven Lilja

I ansökan till Östersjöstiftelsen (diarieförd 2004-03-11) ansökte professor Sven Lilja om 6.355.000 kronor (sammanlagt under tre år) för att genomföra projektet "Förmoderna kustmiljöer. Naturresurser, klimat och samhälle vid Östersjökusten före 1800, ett miljöhistoriskt projekt". I ansökan listas fem medsökande (historikern Kenneth Awebro, arkeologen Peter Norrman, naturgeografen Mona Pettersson, arkeologen Johan Rönby, kulturgeografen Bengt Windelhed). Medel söktes även för "gästforskaren" Kirstin Ilves, Tartu. Planen var ett interdisciplinärt projekt (historia, arkeologi, kulturgeografi, naturgeografi) och syftet var att med intensivstudier genomföra en komparativ miljöhistorisk studie av lokalt resursutnyttjande och miljöpåverkan under förmodern tid. Avsikten var att studera

relationen människa--natur i ett långsiktigt perspektiv och att därvid observera dels mänskligt beteende, dels effekter på kustmiljöerna i två områden (Södermanlands skärgård respektive Estlands kust samt öarna Ösel och Dagö).

För den som varit verksam humanistiskt/samhällsvetenskapliga projektmiljöer under en lång tid framstår kongruensen mellan ansökan och slutredovisning som anmärkningsvärt stor. Projektet var avsett att löpa på tre år. Tidsplanen hölls påfallande väl. Av det ansökta beloppet beviljades (såvitt man kan utläsa av den ekonomiska redovisningen) 96 %. De sökande hade alltså i det närmaste de resurser man begärt. På punkt efter punkt har man följt forskningsplanen, och de lokalstudier som planerades i ansökan har också genomförts. Man kan dock notera, att det planerade uppbyggandet av en databas inte genomförts. Däremot kan konstateras att projektet publicerat ett antal datasamlingar, kanske väl så viktigt.

Inte minst ett tvärvetenskapligt sammansatt projekt kräver, för att resultatet skall bli lyckat, att de medverkande har en stabil förankring i sitt egen disciplin samt viljan att förmedla egna synsätt till övriga i gruppen. I Sven Liljas projekt tycks inga svårigheter i den vägen ha funnits. Man kan konstatera att projektet *Förmoderna kustmiljöer* fungerat ovanligt väl. Visserligen kan man inte uttala sig exakt om den sociala dynamiken utifrån inlämnade rapporter men samspelet mellan deltagarna vid den muntliga avrapporteringen den 2 febr. 2009 tydde på en mycket starkt sammansvetsad forskargrupp.

Avrapporteringen från projektet har varit omfattande. Tre monografier har hittills lämnat trycket. *Leva vid Östersjöns kust. En antologi om naturförutsättningar och resursutnyttjande på båda sidor av Östersjön c 800-1800* (2008, 373 s.) sammanfattar de viktigaste forskningsresultaten. Det kan konstateras, att projektet har undersökt en form av miljöer som även i ett globalt sammanhang har en mycket specifik karaktär, nämligen delar av Östersjöns kustlandskap och skärgårdar. Genom att man undersökt en lång tidsperiod, från förhistorisk tid till år 1800, har viktiga iakttagelser kunnat göras. Jag vill särskilt betona, att samspelet natur—människa här studerats ifrån även ett humanistiskt och inte enbart naturvetenskapligt perspektiv. Ianspråktagandet av kuster och öar och dessas naturresurser har huvudsakligen skett genom en gradvis kolonisation från fastlandet (och ej genom bosättare som kommit över vattnet utifrån). Genom intensivstudier av Östersjöns vattenyta (landhöjning och landsänkning) har denna kolonisationsprocess kunnat anges och analyseras i detalj. Samspelet mellan projektets naturgeograf och övriga deltagare har härvidlag varit viktigt. En krävande analys (utförda av Lilja) av den demografiska situationen har givit bidrag till förståelsen av en samhälle känsligt även för små variationer och bakslag under perioder av resursknapphet. Särskilt viktigt, så vitt jag förstår, är att projektet inte bara har studerat näringsresurser och samspel mellan människa och natur utifrån perspektivet landbacken (jordbrukarperspektivet) utan att man parallellt anlagt ett mer maritimt perspektiv. (Detta kan synas självklart, men den finländske historikern Matti Klinge har bland annat framfört att Östersjöområdet historia alltför mycket skrivits ifrån ett fastlandsperspektiv.) Här kan man konstatera att projektet *Förmoderna kustmiljöer* bidragit till att öka förståelsen om ekologiska samband längs en geografisk linje från Sörmland till Estland. Man skulle kunna säga att projektet kartlagt en frontierprocess i mikroformat och dess förutsättningar. Även ett

politiskt perspektiv på detta har adderats, framför allt genom Awebros studier av statliga initiativ och statlig kontroll rörande kustnära fiske.

Värdefulla komparationer har kunnat göras mellan svenska och estniska kustbygder. Boskapsskötseln och det kustnära fiskets roll har kunnat preciseras. Rumsligt har alltså projektet haft ett tydligt Östersjöperspektiv.

De personer som angivits i ansökan har också genomfört projektet, såvitt jag kan se också i de proportioner som angivits i ansökan. Varje forskningsprojekt har sina egen dynamik Sammanfattningsvis kan konstateras, att projektet *Förmoderna kustmiljöer* fungerat ovanligt väl. Visserligen kan man inte uttala sig exakt om den sociala dynamiken utifrån inlämnade rapporter men samspelet mellan deltagarna vid den muntliga avrapporteringen den 2 febr. 2009 tydde på en mycket starkt sammansvetsad forskargrupp. Projektets samarbetsyta mot Estland och Ryssland har varit viktig. Till detta kan läggas, att projektet under arbetets gång (utöver nämnda Ilves) inkluderat fem gästforskare från Ryssland och Estland. Den både breda och mångsidiga rapporteringen från projektet måste betonas. Tre större fristående volymer föreligger och ytterligare en eller ett par rapporter planeras. Därtill måste betonas att de enskilda medarbetarna på internationella konferenser och i svenska internationella vetenskapliga publikationer redovisast resultat från projektet. Även i andra former (på Skansen, i Kulturhuset i Stockholm) har man nått fram. Kontakterna med skilda fora inom Södertörns högskola varit stark. Det är knappast en djärv gissning att en del långsiktiga positiva effekter av detta projekt kommer att visa sig framöver.

3. Creating Communities, Citizens, Outcasts and Heroes: Mediated Identities around the Baltic Sea, ca 1850-2000. Projektledare: **Tom Olsson.**

Dåvarande docenten, nuvarande professorn Tom Olsson ansökte i maj 2002 om 3.672.821 kronor för att under tre år genomföra projektet "Creating Communities, Citizens, Outcasts and Heroes: Mediated Identities around the Baltic Sea, ca 1850-2000". Avsikten var att komparativt studera identitetskonstruktion i Polen, Ryssland, Sverige och Tyskland. Den utvalda tidsperioden var 1850-2000, och frågor om identitet skulle studeras på ett nationellt och ett internationellt plan.

Forskningsplanen som presenterades i engelsk språkdräkt, betonade identiteters förmedling inom ramen för transnationella diskurser. Projektet var tvärvetenskaplig planerat (litteratur, mediakunskap, historia, lingvistik, sociologi).

Delundersökningarna skulle rikta sig inte minst mot kvinnor (i ett genusperspektiv) och minoriteter (judar och grupper utan hemland) och vidare skulle studierna genomföras med viss koncentration på utvalda tidpunkter av speciell betydelse (1848-49, 1900, 1918-1919, 1980-talet). Forskningsplanen var anmärkningsvärt väl genomarbetad.

Beträffande projektets genomförande kan man konstatera, att de sökande disponerat ett belopp av närmare 2,8 miljoner kronor, att jämföras med de äskade närmare 3,7 miljoner. Det var alltså fråga om en bantning, som föranledde att vissa delundersökningar fick strykas som rimligen inte kan sägas ha medfört orimliga

begränsningar. I sin självrapportering har Olsson hävdad att bantningen medförde en klyvning av projektet i två delar. Den ena delen utfördes av Madeleine Hurd & Tom Olsson, varvid det gemensamma i studierna gällde kläder, kropp och konstruktionen av manlighet. Det andra gällde Joanna Bankiers studier av modern judisk kultur och identitetsbildning 1880-1939 i Centraleuropa.

Mina kommentarer till detta projekt inskränker sig till det följande. Det vetenskapliga resultatet av detta projekt gäller två antologier (2005, respektive 2006), Den förstnämnda av dessa bär titeln *Iklädd identitet* (2005, 263 s.) där temat är kropp och kläder i historisk belysning (red. Hurd, Olsson, Öberg). Detta är en vacker volym, där texterna levererats av åtta bidragsgivare (bland dem Hurd och Olsson själva). Den andra volymen är *Borderland identities. Territory and Belonging in North, Central and East Europe* (507 s. 2006, red. Hurd), är en ambitiöst redigerad volym med 17 rapporter (varav en från Olson och en från Hurd och). Sammanlagt har Hurd och Olsson inom detta projekt avrapporterat ett tiotal artiklar. Från det andra delprojektet om judisk identitet föreligger ännu inte mer än några skisser.

Min slutsats är att det finns en diskrepans mellan projektbeskrivningen och det sätt som projektet utförts på, och allt detta kan inte skyllas på att projektledaren inte fick hela det beviljade beloppet. Det verkar som om Olssons och Hurds intressen sammanflyter på vissa punkter, och detta kommer till uttryck i den synpunksrika boken om kropp och moden genom historien, men i övrigt märks inte så mycket av detta. Olssons i och för sig intressanta studie av mottagandet av hjälten Sven Hedin, förvisso en mediastudie, ligger enligt min mening något utanför volymens (*Borderline Identities*) huvudtematik.

Forskningsprojektet har inte arrangerat någon konferens i egen regi. Om projektets eventuella effekter inom undervisning och forskarutbildning vid Södertörns högskola är omöjligt att yttra sig på grundval av de dokument som inforrats.

AVSLUTANDE REFLEKTIONER.

Fyra sinsemellan mycket olika historiska projekt har granskats. Ämnesmässigt finns det en påtaglig spännvidd och alla projekten anknyter till stora generella frågor: miljöhistoria och samspelet människa och miljö (Lilja), statsbildningar och statlig legitimitet (Gaunt), identitet och media (Olsson), politik och ekonomi i ett västligt och ett östligt perspektiv under efterkrigstiden (Ekdahl). Liljas miljöhistoriska projekt har utformats med tanke på vissa speciella frågor, och projektet har praktiskt taget in i detalj gjort exakt det som förutskickats i ansökan. I många avseenden är detta ett mönsterprojekt. Gaunts projekt om statsbildning och legitimitet har sprängt ramarna både tematiskt, kronologiskt och rumsligt men detta har skett på ett sätt som jag med hänsyn till omständigheter och resultat finner högst rimligt och berömvärt. Givet de politiska implikationer och de globala återverkningar som den pågående processen rörande Turkiets anknytning till Europeiska unionen haft både på ett storpolitiskt plan och inom vitt spridda diasporagrupper, kan man gått påstå att Gaunts projekt förtjänstfullt har belyst en fråga av världshistorisk räckvidd. Olssons projekt om identitet och medier har spruckit organisatoriskt—projektledaren hänvisar till de ekonomiska begränsningarna—men har uppvisat en del intressanta resultat.

Gruppen Ekdahls undersökningar av det fordistiska projektet under efterkrigstiden har avkastat värdefulla vetenskapliga resultat och såvitt jag förstått lyckats upprätthålla en forskar- och studiemiljö med stark förankring Södertörns högskola.

Samtidigt kan man notera en påtaglig kronologi bredd, både totalt och inom några av projekten. Detta tycker jag är viktigt att konstatera i en tid då historisk forskning i Sverige tenderar att få en stark slagsida både geografiskt och kronologiskt. En observation som kan göras är att svenska historikers forskning i en period ökad globalisering präglas av minskad internationell inriktning.² Jag ser det som ett styrkebevis, att Södertörns högskola vid sidan den väletablerade nutidshistoriska verksamheten inom sig kan rekrytera projektforskare med denna totala bredd.

Alla fyra projekten har haft en tydlig Östersjö- och Östeuropaprofil vilket dock inte hämmat komparationer samt rimliga rumsliga utvidgningar, när så varit befogat.

Det finns naturligtvis en viss begränsning (om jag uppfattat saken rätt) i att projektmedel från Östersjöstiftelsen endast får kanaliseras till forskare vid Södertörns högskola. Man kan i sammanhanget konstatera att det finns en viss öppenhet i systemet, eftersom projekten tydligen kan och utnyttjar möjligheten att knyta s.k. gästforskare till projekten. Även om jag inte fullt ut kan genomskåda regelverket så vill jag betona att detta förefaller viktigt. Jag noterar att i varje fall projekten Gaunt och Lilja utnyttjat detta och att det tillfört projekten såväl kompetens som kontakter att repliera på även framöver..

Den enskilt viktigaste frågan med anknytning till de av de fyra projekten förefaller mig vara hur man bäst slår vakt om den vetenskapliga kompetens och den dokumentation som David Gaunt byggt upp kring sin forskning kristna grupper i Ottomanska riket/Turkiet. Mycket av forskningsmaterialet är mödosamt insamlat och unikt och förtjänar att bevaras för framtiden under betryggande former. Denna fråga får extra aktualitet genom Gaunts pensionering. Därtill kommer, att Södertörns högskola tack vare den starka rekryteringen av studenter i invandramiljöer söder om Stockholm även framöver kommer att ha studenter med bakgrund i de minoriteter och de områden som drabbades av repressionen i Mindre Asien. Här har Södertörns högskola Östersjöstiftelsen en viktig uppgift för framtiden.

Harald Runblom

harald.runblom@multietn.uu.se, tel. 018/460013

² Se exempelvis Peter Aronsson, *Historisk forskning på väg – vart?* (97 s., 1997).